

SADRŽAJ / CONTENTS



IZ HRVATSKE ODVJETNIČKE KOMORE / FROM THE CROATIAN BAR ASSOCIATION

- 6 Kadripleorima se mora zabrinuti pristup sudovima / Unsolicited practice of law should not have access to courts
- 7 Sporazum o prijateljstvu i suradnji s Odvjetničkom komorom Milana / Cooperation Agreement with the Bar of Milan
- 8 (Zagreb, 04.06.2011.) Izvješće o redovnoj godišnjoj Skupštini HOK-a / Report on the CBA Annual Assembly
- 10 (Zagreb, 31.05.2011.) Predstavljena knjiga suda mrae Ivica Peze "Upis u zemljišnu knjigu" / Book by judge Ivica Peze "Entries in the Land Register" presented
- 12 (Casablanca, 09.04.2011.) Izvješće sa zasjedanja Međunarodnog vijeća odvjetničkih komora / Report on the Council International des Barreaux
- 13 (Madrid, 12.-14.05.2011.) Odvjetnička profesija i ljudska prava u globalnom društvu - tema 3. Madridskog susretanja / The legal profession and human rights - topic of the 3rd Madrid meeting
- 14 (Varšava, 21.-25.05.2011.) Izvješće o 6. godišnjoj konferenciji Međunarodnog udruženja odvjetničkih komora / Report on the 6th IBA Conference
- 16 Izvješće o 17. teniskom prvenstvu odvjetnika i odvjetničkih vježbenika Hrvatske / Report on the 17th Tennis championship of lawyers and trainee lawyers of Croatia



IZ CENTRA ZA MIRENJE HOK / FROM THE CBA MEDIATION CENTRE

- 19 Izvješće o konferenciji "Ukladaost hrvatskog zakonodavstva i praksa sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda" / Report on the Conference "Harmonisation of the Croatian legislation and practice with the standards of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms"
- 21 Izvješće o Osmog kolokviju o arbitraži i mirenju / Report on the 8th Arbitration and Mediation Conference
- 22 Održan informativni seminar "Postupanje odvjetnika pred ESLP-om i primjena Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda" / Seminar "Representation of lawyers at the ECtHR and the application of the Convention" held

VIJESTI I OBAVJESTI / NEWS AND NOTICES

- 25 Priznanje specijalnosti Dini Korper Žemra iz područja umorstva prava / Certificate of specialization for Dina Korper Žemra in the area of expertise

IZ SUDSKE PRAKSE / FROM THE JUDICIAL PRACTICE

- 26 Ustavnaudebna praksa: Izvanredno revizija - odbočaj / Practice of the Constitutional Court: extraordinary judicial review and dismissal

ENGLJSKI ZA ODVJETNIKE / ENGLISH FOR LAWYERS

- 28 Kolokviji u jeziku prava / Colloquiums in the language of law



ČLANCI I RASPRAVE / ARTICLES AND DISCUSSIONS

- 29 Dario Čebić: Nacionalni identitet i vjerske slobode: Studija slučaja ESLP / National identity and freedom of religion: a case study of the ECtHR
- 36 Anura Hadžić: Upravitelj s materijalnopravnog i procesnopravnog aspekta / A receiver from the perspective of procedural and substantive law
- 47 Sonja Majetić Pavlinić: O utarnosti odluke Ustavnog suda - drugo mišljenje / About the constitutionality of a decision by the Constitutional Court - another view
- 50 Zinka Balke: Pravo položaj izvanbračne zajednice u Republici Hrvatskoj / The legal position of domestic partnerships in the Republic of Croatia

ODVJETNICI NESLUŽBENO / LAWYERS INFORMALLY

- 54 Zlatko Brozović: I tako se zastavica HOK-a zavijorila na Himalajima / And so the flag of the CBA began to flutter on the Himalayas



PRISJE / DATHS

- 58 Ožujak, travanj i svibanj 2011 / March, April and May 2011

IN MEMORIAM / OBITUARIES

- 64 Mirko Predrijevc • Miro Babić • Zvonimir Huzak • Željko Kramarić

ODVJETNIK 5-6/2011.

Glasilnočasopis Hrvatske odvjetničke komore, Zagreb, svibanj - lipanj 2011., god. 86.
Journal of the Croatian Bar Association, Zagreb, May - June 2011, annual No. 86

Glavni i odgovorni urednik: Leo Anđelić, odvjetnik, Zagreb, Pavla Hecza 8/1, tel: 4840-823, fax: 4840-824 **Urednik** mr. sc. Tom Matić, odvjetnik, Zagreb, Vukova 45, tel: 6170-791, 6170-793, fax: 6170-792 **Zastupnik urednika** mr. Mladen Vučković, odvjetnik, Zagreb, Grmovača 21, tel: 3760-511, fax: 3760-555 **Izvršna i grafička urednica** mr. Agnes Milovan-Silber, *prof.*, Zagreb, Korunška cesta 53/II, tel: 6165-218, fax: 6170-838, e-mail: casopis@hok-cba.hr **Uredništvo:** Mirko Bagdanović, Irica Črnčić, Matijan Mandeković, Igor Hrabar, Marije Matanić, mr. sc. Šime Pavličević, Ranko Petušić, Ikar Potočina, Mladen Stanić, Robert Tovač, Ibrahim Tukan, Anto Vilić, Josip Vukadin - odvjetnici, Snježana Badić (Ustavni sud RH), Mario Kos (sudac Ustavnog suda RH u miru), mr.sc. Hrvoje Mamićević, (sudac Ustavnog suda u mirovini), Anđelko Poljak (Ustavni sud RH), Mladen Žovcic (sudac Ustavnog suda u mirovini) Darko Horvat, poslovnii savnik HOK-a Lakotar Branka Vojnović **Tisk:** Ketscheffert d.o.o. - Zagreb **Grafička priprema:** ELI Studio - Zagreb **Fotografija:** Hrvoje Žučko (prijava i naslovnica)

Uredništvo
Zagreb, Korunška cesta 53/II
tel: 6165-218; fax: 6170-838
e-mail: casopis@hok-cba.hr

Prodaje oglašnog prostora-umjetnost
(1/1)-6.800,00 kn,
1/2 (tamo)-7.800,00 kn,
1/2-3.800,00 kn)

Izdavač
Hrvatska odvjetnička komora, Zagreb
Korunška cesta 53/II
tel: 6165-200; fax: 6170-886
www.hok-cba.hr

Žiro-račun: 216000011101260400 **Godišnja pretplata za ustanove:** 200,00 kn, za fizičnike: 80,00 kn,
pojedinačni broj za ustanove: 80,00 kn, za fizičnike: 8,00 kn.

Copyright © Hrvatska odvjetnička komora 2008

Ni jedan dio ove publikacije ne smije se objaviti bez posebnog odobrenja izdavača.

Svi poslovnii odnosi održavaju se preko i mailjenio izdavačio njihovih uredia, a ne Hrvatske odvjetničke komore, urednika i Uredništva časopisa-
glasila "Odvjetnik". Uredništvo snižava pravo objave prihvaćenih materijala u časopisu 1/6 na web stranici HOK-a.
Materijali objavljeni na web stranici ne bavezaju se.



Presuda ECHR iz 2009. godine izazvala je zaprepaštenje u Italiji: valjda nije bilo pripadnika državnog vrha koji se o ovoj nije kritički izrazio. Tako premijer službene vladine web-stranice ocjenjuje ministra za europske poslove Andrea Ronchija za medije, gdje ministar ocjenjuje da je postavio "naslije koje zbunjuje i zadiruje" jer je raspela "simbol koji pripada povijesti, kulturi i identitetu Italije". Predsjednik Senata (Gornji dom Parlamenta) Renato Schifani je još egzaltiraniji: "Ne mogu se izraziti svojom najvećom ogorčenosti. Bila bi dramatična greška učiniti od Europe prazan prostor: prazan od simbola, misli, tradicije, kulture."¹ Ministar vanjskih poslova Franco Frattini dodaje: "ovime se daje smatranje udarac mogućnosti da Europa raste, a ne da bude samo Europa tržista ... (ovo je) još prosudao također i za druge religije. U trenutku kada tražimo bliskost između različitih religija zadnje se udarac pejunom u kršćansku vjeru."²

Makar bi činjenici ove relike u talijanske prolike nepopučenosti čitatelj mogao pomisliti kako su temeljni političari sve neke iznimno pobožni katolici (to zapravo i nije slučaj); moramo barem konstatirati da su europski suci doista Talijane "dimali u žive".

Reakcija na presudu iz 2011. je bila zapravo slavljenička: gornji spomenuti ministar vanjskih poslova F. Frattini izjavljuje: "Danas je poljsko polski odjaci Europa. Presuda, naime, predstavlja u prvom redu interpretaciju glasa građana u obrani vlastitih vrijednosti i vlastitog identiteta." Ministarica prosvjete Mariastella Gelmini su svoje strane dodaje: "Riječ je o velikoj pobjedi u obrani jednog simbola povijesti i kulturnog identiteta naše zemlje, kojeg ne ne možemo odvojiti."³

Valja opaziti da presuda ECHR iz 2009. godine nigdje nije primljena na očim, da bi bilo koja država odlučila ukloniti raspela iz učenika. Na web-stranicama turbenst alena iz Švicarske nalazimo izvještaj da je u listopadu 2010. godine njihov član Valentin Abgutsch dobio odaz od Kantona du Valais, nakon što je skinuo raspela sa zida srednjoškolske učionice u kojoj je predavač švicarska Konfederacija je također članica Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Manje odstupanje bilježi se u Španjolskoj: ondje je Visoki sud pravde za pokrenjma Castilla y León - očito uvlađavajući presudu ECHR iz srpnog 2009. godine - bio 14. prosinca 2009. godine presudio da treba raspela ukloniti, (tako) ukoliko se izričito zaruže roditelji nekog učenika.⁴

Dakle, što je to Talijanima bilo tako važno, da opisuju ovaj sudijski slučaj tako dramatičnim riječima? I zašto u ovom slučaju europske zemlje s dogom

tradicijske pravne države ne postupaju sukladno procedenti koji je proizlazi iz presude ECHR iz 2009? Pogledajmo.

2. Činjenica

SoDe Lauro, talijanska državljanka Rimskog područja, podigla je 9. srpnja 2002. godine na Upravnom sudu pokrajine Veneto tužbu, jer je bila nezadovoljna odbijanjem osnovne škole u gradiću Albano Terme da se uklone raspela iz učionice u kojima su nastava slušala dvojicu vjernih slava (starih 11 i 13 godina, u to vrijeme). Ona je tvrdila da želi sinove odgajati u duhu sekularizma, te da je križevi u školi smetaju u njihovoj religioznoj znanosti. U ožujku 2007. godine je pokrajinski Upravni sud odlino tužbu, uz obrazloženje da je raspela dio kako talijanske povijesti, tako i talijanske kulture, pa onda i talijanskog nacionalnog identiteta, te da simbolizira načelne ljudskog dostojanstva, tolerancije i slobode, uključujući vjersku slobodu, na čemu se, nasposlijedku, temelji i sekularna država (Presuda Lauro protiv Italije od 18.03.2011., toč. 10.-13).

Presuda Lauro se šalje Visokom upravnom sudu (Consiglio di Stato), koji je presuđen br. 536 od 13. travnja 2006. godine odbio poziv, navodeći da je "u navedenom pravu raspela izričito i izdvojeno "vjerski simbol" ... u neodoljivom kontekstu poput škole ... očigledno u Italiji raspela mogu jedino prenosi, na simbolični ali odgovarajući način, vjerski izvor vrijednosti tolerancije, uzajamnog poštovanja, valorizacije osobe, afirmacije tuđih prava, obitelji prema tuđoj slobodi, slobodu ljudske svijesti pred vlašću, ljudske solidarnosti i ostvarenje svakog oblika diskriminacije - koju karakterizira talijanska civilizacija ... referirajući, putem raspela, na vjerski izvor tih vrijednosti i njihovu podudarnost s kršćanskim naučavanjem" (ista presuda, toč. 16). Dakle, "Consiglio di Stato" smatra da križ nije znak koji bi ikoga mogao uvrijediti, barem ne u Italiji, čak zato što se ondje taj simbol nalazi povuda i snaga predstavlja dio nacionalnog identiteta.

Pisac ovih redaka mora opaziti kako obrazloženje presuda talijanskih sudova u ovoj stvari nadir "velika i komplicirana" riječi i govoru laurizane mišljenja koje medutim ostavljaju dojam da sućima uopće i nije jasno zašto sudu nekome smetaju raspela pod kojima su i sami išli u škole, polučili fakultete, koji se nalaze u svim bolničkim sobama i u svim talijanskim rodnikama; u pravničkom smislu je argumentacija medutim daleko ispod onoga što možemo naći u podnescima stranaka i mišljenjima suda koja se iznose u kasnijim presudama ECHR.

¹ http://www.espressonline.it/argomenti/2009/03/18/italia/180318-1_premiere_della_sena_04032009
² http://www.espressonline.it/argomenti/2009/03/18/italia/180318-1_premiere_della_sena_04032009
³ http://www.espressonline.it/argomenti/2009/03/18/italia/180318-1_premiere_della_sena_04032009
⁴ http://www.espressonline.it/argomenti/2009/03/18/italia/180318-1_premiere_della_sena_04032009
⁵ http://www.espressonline.it/argomenti/2009/03/18/italia/180318-1_premiere_della_sena_04032009
⁶ http://www.espressonline.it/argomenti/2009/03/18/italia/180318-1_premiere_della_sena_04032009

3. Postupak pred vijećem Europskog suda za ljudska prava

Gospođa Lauter predala je tužbu protiv Talijanske Republike 27. lipnja 2006., u svoje ime i u ime svoje dvojice malodobnih sinova. Surođi od njih je tijekom postupka pred ECHR postao punoljetan, nakon čega je potvrdio da ostaje kod tužbe.

Tužitelji tvrde da je izbacanje raspela u školi neustavno i protivno odredbama Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, jer da država ima "dužnost sekularizma". Smatraju da Država stavljajući raspela u učionice daje Katoličkoj crkvi privilegiranu poziciju i time krši u pravo tužitelja na slobodu misli, savjesti i vjere, u pravo tužiteljice da odgoji svoju djecu sukladno svojim moralnim i vjerskim uvjerenjima, te da predstavlja diskriminaciju prema nekatolicima.

Tužena država tvrdi da prisutnost simbola, čiji je izvor vjerske prirode, sama po sebi ne može ostvariti utjecaj na osobne slobode koji bi bio protivan odredbama Europske konvencije. Ističe da je obrazovanje u Italiji sekularno i pluralistično. Ukazuje, nadalje, da u Europi postoji razni načini pristupa ovom pitanju; tako je u Grčkoj obavezna prisutnost i sudjelovanje pravoslavnog svećenika na svim civilnim i vojnim proslavama. Navodi da je u Italiji raspelo podjednako na kulturnu tradiciju i humanističke vrijednosti koje kritični dijele s drugim ljudima. Nadalje se navodi da država - članice Europske konvencije imaju široku slobodu prosudivanja u ovoj stvari ("a wide margin of appreciation in the matter"); "premda postoji europski konsenzus o sekularnoj prirodi države, ne postoji takav konsenzus u vezi s praktičnim implikacijama takve prirode, niti o načinu njenog osiguravanja ... vladu je zadržala od suda da pokaže oprez i rezerviranost te se suzdrža od davanja precizne definicije kojom bi se branilo sama prikazivanje (vjerskih) simbola. U suprotnom, moglo bi se dati preduemulirani suštinski sadržaj principa sekularizma, što bi bilo protivno legitimnoj raznolikosti nacionalnih pristupa i vodilo do nesagledivih posljedica ... Vlada smatra da je takva odluka političke prirode". (toč. 41., - 42. presude)

Na strani tužiteljice se umiješao ("intervencija treće stranke", čl. 36. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, hrvatski tekst u "Narodnim novinama" - MU br. 5/1 999) "Grecki Helsinški Monitor". On smatra da križ ne može biti ništa drugo nego vjerski simbol. Smatra neuvjerljivim Vlastinu tvrdnju da se pukim istica-

njem križa ne zahtijeva ni od koga njegovo po-
npravljjanje, niti obraćanje pažnje na njega; te pita
zašto se raspelo onda uspije ističe u učionicama,
Europski sud presudom od 03. studenog 2009.
godine prihvata tužbu i nalazi povredu Članka
2. Prvog protokola Europske konvencije, u vezi
člankom 9. Europske konvencije¹⁰, određuje da
mora tužena država platiti 5.000 EUR na ime
neminovne štete. Iznoseći svoje ocjene, Europski
sud navodi da je nemoguće ne zapadati raspela
u učionicama. U kontekstu javnog obrazovanja
ona se neizbježno doživljavaju kao integralni
dio školskog okoliša i stoga se mogu smatrati
snažnim vanjskim simbolima. Učenici osjećaju
da su odgojeni u školskom okolišu koji označava
jednu određenu vjeru. Država ima dužnost da
se pridržava konfesijske neutralnosti i mora
istići tome da ugodi u učenika naravno katoličkog
razmišljanja. Sud ne može prepoznati na koji bi
način simbol koji se asocira u katoličanstvu,
kao voćinskom vjeronu u Italiji, mogao služiti
odgojnom pluralizmu (presuda Lauter protiv
Italije od 03.11. 2009., toč. 56). Sud smatra kakvo
obvezno prikazivanje simbola određene vjere (sud
ne govori samo o raspelima) ograničava "pravo
roditelja da odgojaju svoju djecu sukladno svojim
uvjerenjima i pravom školske djece da vjeruju ili
ne vjeruju" (ista presuda, toč. 57). Također se
iznosi kako je nekompatibilno s dužnošću Države
da bude neutralna i nepristrana, bilo kojom pri-
sluom koja bi se s njene strane ukazivala na stav
o ispravnosti vjerskih uvjerenja ili o načinima
izkazivanja tih uvjerenja (ista presuda, toč. 52.).
Presuda iz studenog 2009. godine je u Italiji
izazvala opću konsternaciju (u gure u Ustavu),
te je Vlada zahtijevala podnošenje slučaja Velikim
vijećem Europskog suda za ljudska prava (tj.
predložila je ponavljanje postupka, pred većinom
brojem sudaca). Pridružuju joj se još neke eu-
ropske vlade.

4. Postupak pred Velikim vijećem ECHR 2009. - 2011. godine

Članak 43. Europske konvencije za zaštitu ljud-
skih prava i temeljnih sloboda dopušta da u raz-
doblju od tri mjeseca od dana donošenja presude
vijeća (od sedam sudaca), može nezadovoljna
stranka zahtijevati podnošenje slučaja velikom
vijeću. Odlučit od pet članova velikog vijeća od-
lučuju da li će dopustiti "podnošenje slučaja", čl.
43. Europske konvencije upućuje da se to može
dopustiti "u iznimnim slučajevima", samo "ako

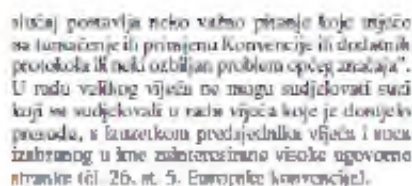
¹⁰ Članak 2. PRAVO NA DEREGIZACIJU

Osobne neće biti uskraćeni pravo na ulazovanje. U obavljanju svojih funkcija povezanih s odgojem i poučavanjem država će poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima.

Članak 9. 1. SLOBODA MISLI, SVJESTI I VJEROISPRAVNOŠĆI

1. Svako ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti te pravo odvijajući slobodu da se promijeni vjeroispovijest ili uvjerenje i slobodu da se pojedinačno ili zajedno s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjeroispovijest ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vjerenjem i obredima

2. Sloboda spoznavanja vjeroispovijesti ili uvjerenja podložna je da se sama takvim ograničenjima koja su propisana zakonima i koja su u demokratskom društvu nužno radi interesa javnog reda i mira, zaštite javnog reda, običaja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.



Italijani smatra da u ranijem postupku Evropski sud nije brzo isporodbu razmolitih nacionalnih zakona koji uređuju odnose između države i vjere; također ih isporodbu pokazala da u Evropi ne postoji zajednički pristup taj materiji. Sljedeći propusti da voči tu razmolitost, Sud je bio propustio da na pravilan način ocijeni široko polje slobode država - članica na tom polju (tad. 74. presude). Italijanska vlada krivično stavi Suda iz ranije

istralnosti" izvodi jedno načelo prema kojem bi bili isključeni bilo kakvi odnosi između Države i pojedine vjere. Vlada, naprimo, smatra da načelo neutralnosti nalaže Državi da iz svoje u obzir sve vjere. Vlada tužila smatra da je sud na taj način pomajao načelo neutralnosti tj. isključivši koncepte ne sekularizma tj. ekskluzivnih koncepta (podebljavanja izvrisu autor, ovo je relativno novo, a važna rekonstrukcija)" Vlada dodaje da neutralnost znači kako se Država treba suzdržati od promoviranja ne samo jedne posebne religije, nego također i od promoviranja ateizma; sekularizam koji bi promoviranja Država nije namje problematizirati od prve (tuma koji bi poduzela Država (str. 35). Vlada tužila nastavlja, kako se mora uzeti u obzir činjenica da se jedan simbol može od strane različitih osoba interpretirati na različite načine. Osobito se može simbol kršćanstva pogledati ne samo kao vjerski simbol, nego i kao kulturnološki simbol ili simbol vezan uz identitet, simbol principa i vrijednosti koje su stvarile temelj demokracije i zapadne civilizacije; taj se simbol tako nalazi i na zastavama većeg broja zapadnih zemalja" (str. 36). Vlada smatra da je postridjeti jedan "pasivni simbol", čiji se utjecaj na pojedinca ne može uspoređivati s utjecajem "aktivnog ponašanja"; niti ko osuđuje, ne tvrdi da raspela utječu na sadržaj nastave u Italiji (str. 36). Vlada također smatra da je prisutnost raspela izraz "nacionalne osobitosti", koju karakterizira osobito blizak odnos između države, naroda i katoličanstva; te duboko ukorijenjena privrženosti vrijednostima katoličanstva. Vlada smatra da pravo nastavlja da se postuje njihovom "obiteljska kultura" ne smije usvajati pravo zajednice da ponaša svoju kulturu ili pravo djece da odlikuju kulturu zajednice (str. 36). Sud u presudi

2009. godine nije uvažio potrebu zaštite nacionalnih tradicija i prevladavajućeg osjećaja u narodu; niti je uopće objašnio na koji način prisutnost raspela u učionici može otvorenu gđu. Lauret u odgoju (diece, vol. 37. - 38.)

Vlada Tadijanske Republike smatra da se sud u presudi iz 2009. godine jako udalio od ranije svojoj podrijetku (engl. "Case Law"), gdje je Sud bio zasuo da Europaku konvenciju ne budu Državama članicama do kralja državnog religiju, niti da daje prednost određenoj religiji. Također se nije uzela u obzir činjenica da odgovori utjecaj radijacija nespojivosti nego utjecaj škole. Istu je - izostala vlada te zemlje - ina bencionalna pristup prema vjerskim pojavi zbrojstva i iskana, u državnim školama se prozvala djele aktivnosti isključene (tad. 46). Sa druge strane, Sud je 2009. godine bio propustio nekih kako gospođa Lantini militantno podržava Savez nesh u 7 nacionalističkih agencija ("Ustavni degli Atci e degli Agostini Razionalisti"), USAK; tako je Sud zadržavajući svojim nerazumijevanje zasno stav koji pretrava obranu ljudskih prava u zahtjev za inteligentnim ili unireligioznim obrazovanjem (tad. 37).

Na strani Italije su se umiješale (koristiim ova
Bijepu hrvatsku terminologiju) hrvatski tekst
Evropske konvencije ne koristi riječi "miješanje"
i "umiješat" nego u čl. 36. govori o "intervenciji
treće stranke") Armonija, Bugarska, Cipar, Ruska
Federacija, Grčka, Litva, Malta, San Marino,
Mjanako i Rumunjska.

U zajedničkom pismu vladar Austrije, Bugarske, Cipra, Ruske Federacije, Grčke, Litve, Mađe i San Marina (sadržaj pisma u košu u toč. 47. preambule) iznose kako smatraju kako je ranija presuda Europskog suda iz 2009. god. bila zamovana i nerazumijevanju koncepta "neutralnosti", koji se susci bili promiješali sa "sekularizmom". Vlade plaćaju da se odnosi između Crkve i Države uselike razlikuju od zemlje do zemlje, te da više od pola europskih stanovništva živi u "nesekularnim" državama. Dodaju da državni simboli zasigurno imaju ulogu u državama obavezanom susreću i da su mnogi od njih vjerskog podrijetla; osobito je rašireno korištenje križa u državnim simbolima. Smatraju da je u nesekularnim europskim državama prisutnost vjerskih simbola u javnim prostorima prihvaćena od sekularne populacije kao dio nacionalnog identiteta. Države se ne kreću odajući dijela svojeg kulturnog identiteta samo zato što je taj identitet vjerskog podrijetla. Pозиција koju je prihvatio sud u presudi iz 2009. godine nije izraz pluralizma koji proizlazi iz sustava Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, nego izraz vrijednosti svojstven nekoj sekularnoj državi. Proširili ih na cijelu Europu predstavljalo bi "amerikanizaciju".

¹¹ *supra*, "Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration", United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2009, <https://www.un.org/en/development/desa/policy/2009/07/Inclusive%20Society%20.pdf>.



Europe, vodeći prema tome da samo jedno pravilo i strogost odvojenosti Države i Crkve treba biti obvezno za sve. Ove vlade smatraju da je favoriziranje sekularizma jedina politička pozicija koja, premda dvojaka, nije neutralna. Jedna država koju podržava sekularizam kao suprotstavljeno vjerskom nije neutralna: uklanjajući raspela iz učionica odgoja, ona uvijek postojala ne bi bilo lišeno odgojnih posljedica. Vlada Kneževine Monako (toč. 48.) ukazuje da se križ nalazi na grbovima i zastavama mnogih država; u pogledu Italije on reflektira nacionalni identitet ukorijenjen u povijest. Princip neutralnosti države, smatra Monako, zahtijeva od vlasti da se suzdrže od nametanja vjerskih simbola gdje ih nikad nije bilo i od povlačenja sa mjesta gdje su uvijek postojali.

Vlada Rumunjske (toč. 44.) dodaje da primatnost raspela u učionicama nije u dovoljnoj mjeri utjecala na vjerske objekte "neinteresiiranih" da bi se moglo smatrati da postoji povreda prava iz Evropske konvencije.

4.3. Drugi umjetnici na strani Italije: "ne možemo razumjeti koga bi križ mogao uznemiriti"

European Centre for Law and Justice (toč. 52.) koji se umiješao na strani Italije, ukazuje kako "osobna uvjerenja" imaju gdje. Laici nisu bila povrijeđena pukom činjenicom da se u učionicama nalazi raspelo - naime oni nisu bili toli prelijetni da protupuju protiv svoje svojesti niti im je bilo omogućeno da postupaju u skladu sa svojom savješću. Nadalje, nisu oni bili niti prelijetni da u nešto vjeruju, ali čin je bio zabranjeno da u nešto vjeruju. Oni nisu bili indoktrinirani, niti izloženi neprikladnom proturječju. Zentralkomitee der deutschen Katholiken, Semaines sociales de France i Associazione cristiana lavoratori italiani (toč. 31.) se ne slažu sa zaključkom presude iz 2009. godine, kojim im je čak teško i razumjeti, što bi prisutnost raspela u učionicama mogla biti "epizodičan uznemirujući" za neke učenike ili ugroziti razvoj njihovog kulturnog razmišljanja.

Trideset i tri člana Evropskog parlamenta zajednički se umiješaju na strani Italije (toč. 36.). Prema njihovom mišljenju, donošenjem odluke prema kojoj bi prekinulo da se prelietli stavaju ukladu vjerski simboli iz državnih škola, Evropski sud bi poslao radikalnu ideološku poruku. Dodaju da iz ranije judikature Evropskog suda proizlazi da nije taj sud smatrao kako pokazivanjem skloposti jednog vjeri države prelaze granice slobode koju Države članice Evropske konvencije imaju u uređivanju odnosa između Države i Crkve.

4.4. Stavovi tužilaštva protiv "despotizma većine"

Tužitelji smatraju da je prikazivanje raspela u učionicama državne škole koja su prihvatili sinovi gdje. Laici predstavljaju nedopustivo zadiranje u njihovo pravo na slobodu misli i savjesti i prekršilo princip odgojnog pluralizma. Također je

Država na taj način zanemarila svoju obvezu da pruži posvetu zaštita malodobnicima protiv bilo kojeg oblika propagande i indoktrinacije, te je zadirala u njihovo pravo na oboje i pluralističku edukaciju usmjerenu na razvoj sposobnosti kritičkog prosudivanja. U pogledu same gde laici, povrijeđeno je na taj način njeno pravo da odgaja svoju djecu u skladu sa njenim filozofskim (ona je ateistka, pa stoga ne koristi riječ "vjerskim") uvjerenjima. Tužitelji smatraju da je raspelo nesumnjivo vjerski simbol i da je namještanje da mu se pripisuje kulturni značaj pokušaj održavanja beznačajne zadnje linije obrane. Tužitelji smatraju da je pristup "principu sekularizma" koji zagovaraju različit od "državnog ateizma", gdje se nametne sekularni izvjesiozator na onom ruzni način. Smatraju da pripadnici manjinskih vjera i uvjerenja nebuju imati posebnu zaštitu od "despotizma većine". Premda se slažu s mišljenjem Vlade da će uklonjanje raspela iz učionica državnih škola odnijeti dio ulijaznog kulturnog identiteta, oskrviti ih tako bilo bi nesukladno sa temeljima zapadne političke misli, principima liberalne države i pluralističke, otvorene demokracije, te poštovanje za prava i slobode pojedinca sadržana u Ustavu Talijanske Republike i Evropskoj konvenciji. (toč. 41. i 46. presude).

4.5. Umjetnici na strani tužilaštva: "posrijedi je fašistički zakon i nedopustiva indoktrinacija"

"Greek Helsinki Monitor" (toč. 50.) smatra da suvjetanje raspela u državnim školama predstavlja nerazumalnu poruku kojom se zalaze za jednu vjeru.

"Associazione nazionale dei Libero Pensiero" (toč. 51.) ukazuje da je naravno intencije raspela bilo propisano za većinu vladavine fašizma (opisno zapravo nije uočeno; sud Evropski sud u toč. 17. i 22. presude navodi da je i kao i, govore, kada je Italija ujedinjena, bila su državu ujedinjena državu predložena prijenosna prijemneškog zakona, koji je izričito propisao da škole moraju biti opremljene raspolima). Nevladina organizacija Eurojuris (toč. 53.) također pomijlja da je korištenje raspela propisano za vrijeme fašizma. Aktuelni zakon doista je donesen 1938. godine, ima zapravo u Italiji i Njemačkoj jako mnogo raznoraznih zakona koje te države nisu našle slobodni ulijevanju još od "unih vremena"; tako su u Italiji u Mussolinijevu doba doneseni opt. aktuelni Kuveni zakoni i Zakon o kaznenom postupku iz 1930. Građanski zakonik iz 1942. godine i Zakon o postupku u građanskim stvarima iz 1940. godine - dakle četiri najteže upotrebljavana zakona u bilo kojem pravosuđu u Evropi.

Nevladina organizacija "International Commission of Justice, Interights and Human Rights Watch" (toč. 54.) smatra da je odgojni pluralizam poznati princip, te da Država treba biti neutralna i nepristrasna u pogledu vjerskih razura. Smatraju da raspela mogu utjecati na djecu podložnom indoktrinaciji u školi.

5. Prosudba Velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava: raspela mogu ostati

U svojoj presudi od 18. ožujka 2011., Europski sud za ljudska prava iznosi kako "roditelji imaju pravo da osiguraju (takav odgoj i obrazovanje koji će biti sukladan njihovim vlastitim vjerskim i filozofskim uvjerenjima" sukladno odredbama čl. 2. Prvog protokola uz Europsku Konvenciju (toč. 59. presude). Također treba uzeti u obzir odredbe čl. 9. Europske konvencije, koji jamči slobodu misli, savjesti i vjere, uključujući slobodu da se ne pripada vjeri. Ta odredba utvrđuje da države članice Europske konvencije "dužni su neutralnost i nepristranost" (toč. 60. presude). Države članice imaju široku zonu slobode u određivanju koraka kako da ispune tu dužnost (toč. 61.). Državama nije zabranjeno da u školske programe uvrištavaju naučavanja o vjeri (toč. 62.). Pitanje da li treba u učionicama državnih škola biti raspela treba proučiti u kontekstu dužnosti države da osigura uvjete za nastavu (toč. 63. - 65.). Sud smatra da je raspela iznad svega vjerski simbol; međutim nema dokaza da prikazivanje jednog vjerskog simbola na zidu učionice može imati (ili, pak, da nema) utjecaj na mlade (toč. 65.).

Sud iznosi da talijanska vlada smatra kako izbacivanje raspela u učionicama nema samo vjerski značaj, nego da je povezana sa nacionalnim identitetom; dodaje da pored vjerskog značenja, raspelo simbolizira načela i vrijednosti koje su stvorile temelje demokracije i zapadne civilizacije (toč. 67.).

Sud smatra da odluka u tome treba li nastaviti izložiti ulaz u granice prosudbe koju spada u ingerenciju države članice (toč. 68. - 70.). S tim u vezi, propisuje da u učionicama državnih škola trebaju biti raspela, otko predstavlja pružanje najveće vidljivosti većinskoj vjeri u zemlji; to međutim samo po sebi ne predstavlja inlokutivnu koja je zabranjena člankom 2. Prvog protokola Europskoj konvenciji. Sud podsjeća na slučaj Folgera, gdje je Europski sud našao da je - obzirom na ulogu kršćanstva u norveškoj tradiciji - prihvatljivo da informacije o kršćanstvu bude u predavanjima o religiji i filozofiji više nego o ostalim vjerama. Slično je u slučaju Zengin sud ocijenio da je - obzirom da je islam većinska vjera u Turskoj - prihvatljivo da se o islamu u turskim školama uči više nego o drugim vjerama. (toč. 71.) Sud smatra da je križ "pasivni simbol", te ne može utjecati na učenike na način usporediv s direktnim govorom ili satjelovanjem u vjerskim aktivnostima. Talijanska država ne nametne obavezno vjeronauk. Školski sistem je tolerantan prema drugim vjerama te je dopuštava u školama nositi kršćanske pokrivale za glavu i obilježavati islamske blagdane (toč. 72. - 74.). Sud, zaključno, smatra da Italija nije kršenjem raspela u učionicama ugrozila pravo roditelja da prosvjeduju i savjetuju, odgajaju i vode svoju djecu sukladno vlastitim

filozofskim uvjerenjima (govori se o "filozofskim", a ne "religijskim" uvjerenjima jer je, gđa. Lautsi autistika, aliisti ne vole da se njihova uvjerenja nazivaju religijom). Italija, stoga, nije kršenjem raspela u školama izšla iz granica koje joj ostavlja Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (toč. 75. - 78.), niti su djeca gđa. Lautsi bila diskriminirana (toč. 79. - 81.).

6. Zaključne opaske

Makar se presuda ECHR iz studenog 2009. godine ne odnosi izričito na izbacivanje vjerskih simbola u državnim školama (te se primjenjuje odredba čl. 2. Prvog protokola Europske konvencije, koji se odnosi na pravo na obrazovanje), jasno je da se isti princip može primijeniti i drugdje, u Italiji i drugim "sličnim" europskim zemljama na koje se raspela također i u sudovima, policijskim postajama, vojarnama ...

Tako se, nažalost, moglo očekivati dogodi - prirodni razvoj pravni stajališta iz odluke presude ECHR od 03.11.2009. - da ne smije održavati korundu svojega momarka u katedrali, gdje nadbiskup (državni) Anglikanske crkve obavlja taj drevni (kršćanski) obred - jer se (i) na taj način "smišljaju vanjskim simbolom ... kojega označava jedna određena vjera ... odstupi od pridržavanja konfessionalne neutralnosti ... simbolom kojim se usredita na (anglikanizam, kao službeni državni i većinski vjera ... čime se ne stv. pluralizam" (ovaj ocjene ECHR navedene u predzadnji odluci gore u poglavlju 3. ovog članka). Možda bi iz tih razloga trebalo čak mišati i križev na zastavi Engleske (crveni križ na bijeloj podlozi), Škotske (bijeli "križ sv. Andrije" na plavoj podlozi) i Sjeverno Irske (crveni križ na bijeloj podlozi, uz krunu i Davidovu zvijezdu), te Ujedinjenog Kraljevstva (Škotska "Andrija križ" i engleski "Križ sv. Jurja" jedan preko drugoga) - jer se takvom upotrebom kršćanske simbolike možda ukazuje na "stav o ispravnosti vjerskih uvjerenja ili o suštinskoj isključivosti tih uvjerenja" što bi bilo "inkompatibilno s dužnošću Države da bude neutralna i nepristrana" (v. također predzadnji odluka gore u poglavlju 3.).

Prema presudi Velikog vijeća ECHR broj 30814/06 od 18. ožujka 2011. godine u sporu Lautsi i dr. protiv Italije, neće se dogoditi ni izbacivanje križeva sa zastava, ni ukidanje crkvenih korundbi - niti izbacivanje raspela u južnom dijelu Europe.

Glede pitanja raspela raspela u učionicama državnih škola (također i u sudnicama, te drugima državnim prostorijama) valja uočiti da su ona tradicija u svim katoličkim zemljama: a "protestantsko - katoličko" Njemačkoj se raspela stavljaju do danas na zidove učionica na katoličkim jugu (također i u Austriji, te katoličkom dijelu Švicarske). Trudbija ističu križev u školama živa je i u pravoslavnoj Grčkoj. U "sekularističkoj" Francuskoj su raspela zakonom zabranjena 1903. godine¹².

¹² http://eur.kluonline.org/uk/Europe/other/uk_catholic_milit_schola_schools